

Eesti Advokatuuri esimehe vandeadvokaat Sten Luiga ettekanne advokatuuri üldkogul 30. aprillil 2015 Pärnu Kontserdimajas

Head kolleegid ja austatud külalised!

Advokatuuri tellimusel viidi selle aasta märtsis Turu-uuringute AS poolt läbi küsitlus, mille käigus kaardistati Eesti elanikkonna hinnangud advokatuurile ja advokaatidele. Küsitluses osales üle tuhande inimese ja kaetud on läbilõige Eesti elanikkonnast.

Umbes pooled vastanutest (47%) on arvamisel, et advokaadid on kättesaadavad ainult rikastele. Ligi 28% vastanutest arvavad, et advokaadi abi on kättesaadav kõigile ja veerandil vastanutest puudub arvamus üldse. Küsitlusest võib järeldada, et ligi pooled Eesti elanikest ei kaalu advokaadi abi kasutamist, sest peavad seda endale kättesaamatuks. Kui me uurisime elanikkonna kokkupuuteid advokaaditeenusega, siis ligi 76% vastanutest ei olnud üldse advokaaditeenustega kokku puutunud. Iseenesest mõtlema panevad arvud.

Olgem realistid - kui vaadata advokaadibüroode tunnitasu ja keskmise netopalka suhet, siis tuleb hinnanguga nõustuda. Statistikaameti andmetel on keskmine netopalk Eestis 750 eurot ja miinimumpalk 350 eurot. Nii näeme, et on inimesi, kelleni jõuab professionaalne ja usaldusväärne teenus, kuid on ka neid, kelle jaoks hinnad on liiga kõrged.

Hea uudis on see, et paljud vastanud peavad advokaate usaldusväärseteks ja vastutustundlikeks ning usaldus suureneb selle võrra, mida enam on tulnud advokaaditeenust kasutada.

Palju on vastanute hulgas ka neid, kes peavad ilmselt leppima riigi õigusabi süsteemi väljatriikimata kasvuraskustega ning kelles tekitab kokkupuude teenusega pigem rahulolematust.

Kokkuvõttes, ligi 28% nendest, kes teenust on kasutanud, ei pea saanud teenust usaldusväärseks. See on selge signaal, et teenuse ja selle osutamise kvaliteediga peame pidevalt tegelema selleks, et advokaadibüroo ja õigusteenuse kvaliteedi ning usaldusväärse vahele saaks tekkida võrdusmärk. Seda eriti oludes, kus advokaadibürood konkureerivad tänasel õigusturul ka kõikide muude teenusepakkujatega, kelle suhtes advokaatidele kehtestatud piirangud ja nõuded ei kehti. Head kolleegid, usinal konkureerimisel ärge palun unustage advokaadikutse väärikust ja sõltumatust!

Advokaadibüroo teenus peab olema kõrge mainega ja ei saa kunagi tavamõistes odavteenuseks, kuna kõrgelt kvalifitseeritud töötajate osakaal on kulude struktuuris suur. Advokaadibüroo tunnihind sisaldab reeglina kõiki ettevõtluskulusid ja kasumi osakaal selles jääb teenindussektorile iseloomuliku 20-30% vahele. Sarnaselt meditsiiniteenusega, mis kasutab samuti peamiselt kõrgelt kvalifitseeritud kaadrit, on advokaaditeenuse omahind kallis. Kuid erinevalt meditsiiniteenusest puudub õigusteenuse puhul töötav mehhanism, mis võimaldaks efektiivselt tasandada majanduslikust ebavõrdsusest tingitud erinevat juurdepääsu teenusele.

Võib öelda, et ligi 95% advokaaditeenustest Eestis osutatakse turutingimustel ja umbes 5% riigi õigusabi korras selleks määratud tasude järgi.

Advokaaditeenuste turg tervikuna ja teenuse kvaliteet vastab valdavas osas arenenud riikide standarditele.

Eelmisel aastal läbi viidud küsitluste kohaselt hindavad professionaalsed menetlusosalised (kohtunikud, prokurörid ja uurijad) advokaatide kutsealaseid oskusi kõrgelt.

Advokatuuri käsutuses olevad andmed ei anna põhjust nendes järeldustes kahelda ja laekunud kaebuste sisu ei näita mitte niivõrd probleeme õigusteadmistes, pigem puudujääke advokaadi kättesaadavuses, klienditeeninduses ja kommunikatsioonis.

Aukohtusse laekuvate kaebuste arv on stabiilne ja ei taha küll ära sõnuda, kuid aasta alguses näitab pigem langustendentsi. Seda vaatamata meie liikmeskonna ja advokaadibüroode arvu pidevale kasvule.

Eesti advokaatide arv saja tuhande elaniku kohta on üsna sarnane teistele Balti- ja Skandinaavia riikidele, mis on Euroopa madalaima advokaatide arvuga riigid. Eestis on advokaate 100 000 elaniku kohta umbkaudu 70. Euroopa Liidu vanade riikideni on meil veel pikk tee käia. Euroopa Liidu keskmine on mitmeid kordi kõrgem.

Meil on praegu 943 advokaati (kellest umbes 200 on oma tegevuse erinevatel põhjustel peatanud). Advokaaditeenuste pakkumine Eestis on elav, valikuvõimalusi palju ning konkurents teenuse pakujate vahel tihe ja eluterve.

Iga-aastaselt lisandub meile uusi advokaadibüroosid. 2014. aastal lisandus 14 uut bürood. Soovime neile edu! Kokku on meil praegu 203 bürood. Erinevalt paljudest teistest riikidest on enamused Eesti advokaate koondunud eelkõige suurematesse või keskmise suurusega büroodesse ja möödunud aasta siin suur muutusi kaasa ei toonud. Kõige suurem segment advokaate töötab büroodes, kus liikmete arv on 2-5, järgnevad enam-vähem võrdselt segmendid 6-10 ja üle 20. Ühemehebüroodes töötab 12% advokaatidest.

Usun jätkuvalt, et konsolideerumine suurematesse majandusüksustesse võimaldab advokaatidel lihtsamalt spetsialiseeruda, tagada abidele paremad töötingimused ning koondada ressursse tugisüsteemide arendamiseks.

Teenuse ja selle osutamise kvaliteediga peame pidevalt ja jätkuvalt tegelema selleks, et advokaadibüroo teenus ja kvaliteetne õigusteenus oleksid sünonüümid.

Olen juba praegu seda meelt, et kvaliteetne õigusabi on Eestis kättesaadav kõigile, kelle materiaalne olukord võimaldab selle teenuse tellimist.

Kuidas aga abistada neid, kelle materiaalne olukord ei võimalda kvalifitseeritud õigusabi kasutada aga vajadus oleks? Kas nende inimeste ligipääs õigusteadmisele on sellevõrra piiratum võrreldes nendega, kes saavad endale lubada kvalifitseeritud õigusabi?

Kahjuks tuleb sellele küsimusele vastata jaatavalt. Oma õiguste kaitsmisel on mitmeid barjääre, mida on tarvis ületada. Kõige arusaadavamad on keele- ja hariduse barjäärid, kuid kindlasti kuuluvad siia alla ka üleelamistest tingitud hirm riigivõimu organite ees, ajapuudus, liikumispiirangud ja majanduslike võimaluste piirangud.

Riik, kohtud, Eesti Advokatuur, meie advokaadibürood, Notarite Koda ja muud erialaorganisatsioonid (Juristide Liit näiteks) on palju panustanud selleks, et infotehnoloogiliste vahendite ja õppematerjalide kaudu tuua õigusteadmisi inimestele lähemale. Ja ma usun, et paljudel juhtudel saavad inimesed nendest lahendustest ka abi, ehkki omal käel harrastusjuristiks õppimine eeldab rohket vaba aega.

Kuid tõsiste kohtulike või kohtuväliste vaidluste korral jääb vajadus sõltumatu, professionaalse ja kogunud esindaja või kaitsja järele paljudel juhtudel vältimatuks.

Peame üheskoos töötama selle nimel, et kõikide meie käsutuses olevate vahenditega parandada inimeste ligipääsu õigusele.

Ma näen siin mitmeid võimalusi, millega saaksime tegeleda. Esiteks on juba hea, et teadlikkus probleemist on tõusnud ja leidnud kajastamist nii koalitsioonilepingus, Justiitsministeeriumi tööplaanis kui ka Eesti Advokatuuri arengukavas.

Advokaadibürood saavad ka ise jõudsalt investeerida ja panustada infotehnoloogilistesse lahendustesse, mis võimaldavad pakkuda klientidele juhiseid ja poolautomatiseeritud lahendusi olukordadele, kus tippspetsialisti kaasamine ei ole vajalik. Samuti võiks kaaluda piirangu lõdvendamist, mis praegu keelab advokaadibüroo kaudu või vahendusel õigusteenuse osutamise isikutel, kes ei ole advokatuuri liikmed.

Nõustun, et praegune regulatsioon taotleb maksimaalset kindlustunnet kliendile, kuid paraku piirab selline keeld vähem kvalifitseeritud juriidilise kaadri palkamist lihtsamat sorti õigusteenuse osutamiseks ja selle läbi teenuse hinna alandamist.

Tuleks soodustada ja propageerida maksuvabastuse või muude meetmetega õigusabikindlustuse poliiside soetamist.

Kindlasti tuleks laiendada riigi õigusabi süsteemi selliselt, et suurem hulk kodanikke saaks endale teenuse tarbimist lubada kasvõi läbi omaosaluse.

Regionaalse kaetuse osas on meie organisatsioon endiselt tugevalt Tallinna poole kaldu, kuigi olukord on 1% võrra Tartu kasuks paranenud. Eriti oleks vaja pöörata tähelepanu olukorrale Ida-Virumaal, sest näiteks Narvas tegutseb 60 000 elaniku kohta ainult 8 advokaati. Seda on selgelt vähe ja elanike vajadus kvaliteetse õigusabi osas on katmata.

Olemasolevast riigi õigusabist moodustab lõviosa kaitse kriminaalasjades, tsiviilõigusliku esinduse osaks langeb umbes 25%. Peamise osa kriminaalasjadest moodustab jooibes juhtimine, järgnevad vägivallateod ja vargused.

Tsiviilasjades õigusabi andmine on kasvuteel, kuid peamiselt on seotud siiski väga piiratud juhtumitega (lastesse puutuvad vaidlused, kinnisesse raviasutusse paigutamised) ja tavapäraoludes sealt abi oodata ei ole.

Tuginedes audiitorite hinnangule, advokaatidelt saadud tagasisidele ja kohtupraktikale, on advokatuuri juhatus jätkuvalt seisukohal, et riigi õigusabi eest advokaadibüroodele tasutav tunnitasu peab olema minimaalselt 60 eurot tunnis. Tunnitasus sisalduvad ju ka kõik advokaadibüroo teenusega kaasnevad kulud. Tuletagem siinkohal meelde, et õigusabi, sh riigi õigusabi, osutamine ja klientide vastav teenindamine advokaadi poolt saab toimuda üksnes advokaadibüroo kaudu.

Teenuse kvaliteet on tihedas seoses toimingute ja tegevuste eest tasutavate summade üliväikeste piirmääradega, mis ei võimalda pühendada ettevalmistusele ja osapooltega suhtlemisele piisavalt aega. Selliste summade juures on peaaegu võimatu tagada teenuse kvaliteeti või majandada mõistlikult bürood.

Advokatuuri juhatus mõistab täiesti raskusi, mida need piirmäärad kvaliteetse töö tegemisel kaasa toovad. Juba aastal 2004 taotles tollane justiitsminister, et riigi õigusabi süsteemi rahastamiseks eraldataks advokatuurile 3,8 miljonit eurot (tollel ajal siis 60 miljonit krooni). Täna on aasta 2015 ja Eesti Advokatuurile eraldatud summa on ikka veel samas järgus. Mõelge ainult, mis on elukalliduse ja teenuse standarditega vahepeal juhtunud!

Milline võiks olla Eesti riigi õigusabi süsteemi tulevik? Esiteks tuleb kriitiliselt vaadata üle olemasoleva süsteemi ülesehitus, korrastada riigi õigusabi andmise ja finantseerimise alused. Leiame, et Eesti Advokatuuril peaks senisest palju suurem sõnaõigus olema küsimustes, kellele, mis mahus ja milliste tähtaegade jooksul riigi õigusabi määratakse.

Esmase ja teise tasandi riigi õigusabi osutamine võiks osaliselt olla ümber kujundatud advokaadibüroodele suunatud hanke vormis, mis võimaldaks paindlikult kaasata büroode oskusteavet konsultatsioonide ja menetlusabi andmisel vähekindlustatud elanikkonnale.

Pilootprojekt haldusasjade hankega on saanud kohtusüsteemist igati positiivset tagasisidet. Hanke korraldamine eeldab mõistliku ühikuhinna kokkuleppimist riigiga ja piisavate vahendite ettenägemist vastavalt mõistlikele piirmääradele ja prognoositud mahtudele.

Riigi õigusabi süsteem tervikuna vajab rehabiliteerimist. Advokaatuur ei pea sunnitööd 21. sajandi Eesti liberaalse turumajandusega ühiskonnas kohaseks meetmeks. Positiivse poole pealt niipalju, et käesolevaks ajaks on moodustatud *ad hoc* töögrupp Justiitsministeeriumi ja advokaatuuri esindajatest, kes analüüsivad probleeme olemasolevas süsteemis ning pakuvad välja lahendusi riigi õigusabi süsteemi tulevaseks korralduseks. Tehtud on põhjalik eeltöö, analüüsitud teiste Euroopa Liidu riikide süsteeme ning juba mais peaks olema töögrupi järgmine kokkusaamine.

Õiguse mõistmine on sotsiaalse stabiilsuse hoidmise oluline instrument ja vähene ligipääs õigusemõistmisele ja õigusnõustamisele toob kaasa pettumuse riigis tervikuna.

Advokaatuuri juhatus teeb kõik endast oleneva, et jõuda koostöös Justiitsministeeriumiga ühisele arusaamisele süsteemi vajaduste, korralduse ja finantseerimise aluste suhtes, tagada advokaadibüroodele mõistlik tasu ning selle läbi Eesti elanike parem ligipääs kvaliteetsele õigusabile.

Tänase ettekande viimases plokis mõni sõna ka meie kutseorganisatsiooni käekäigust möödunud aastal.

Aasta on kulunud kiiresti ja toimetusi on olnud palju nii juhatusel kui ka kantseleil. Nagu igal aastal, siis umbes 50% juhatuse ja kantselei koguessursist kulub riigi õigusabiga seotud strateegiliste ja operatiivsete küsimuste lahendamise peale.

Aasta 2014 esimene pool möödus advokaatuuri 95. juubeli tähistamise lainel. Advokaatuuri juubeliaasta üritused sujusid igati hästi. Lisaks futuristlikule konverentsile ja pidulikule juubeliüritusele sai koostöös rahvusraamatukoguga koostatud advokaatuuri ajaloonäitus, mis on tänaseks kogunud hulga külastajaid nii rahvusraamatukogus, Riigikogus kui ka erinevates kohtumajades üle Eesti.

Juubeliaastal taastati tiitli „Aasta advokaat“ väljaandmine ning esimesed laureaadid kuulutati välja 12. juunil advokaatuuri pidulikul juubelivastuvõtul Estonia Kontserdisaalis. Aunimetus anti välja kolmes kategoorias:

- organisatsiooni ehk advokaatuuri kategooria – vandeadvokaat ja advokaatuuri kutsesobivuskomisjoni esimees Urmas Ustav;
- advokaaditöö kategooria – vandeadvokaat Anti Aasmaa;
- ühiskondliku- ja vabatahtliku tegevuse kategooria – vandeadvokaat Ene Ahas.

Järgmised küsitlused korraldame ja laureaadid nimetame novembris-detsembris.

Aastal 2014 sündis kolleegide initsiatiivil lisaks juba moodustatud 6 komisjonile 4 uut valdkonnapõhist komisjoni: maksejõuetusõiguse komisjon, maksuõiguse komisjon, tööõiguse komisjon ja konkurentsioiguse komisjon. Tore, et noorematest komisjonidest kaks – tööõiguse ja maksejõuetuse komisjon – panid juba öla alla tänase üldkogu konverentsi läbiviimisele.

Eelmisel aastal viisime lõpule kantselei ja juhatuse tööprotsesside kaardistamise ja korrastamise. Väliste konsultantide, kantselei ja juhatuse ühistööna valmis

juhtimissüsteemide käsiraamat, mis hõlmab advokatuuri peamisi tegevusvaldkondi. Eesti Advokatuur läbis 25. augustil 2014 edukalt ISO 9001:2008 standardi kohase sertifitseerimise, mille viis läbi rahvusvaheline sertifitseerimisbüroo Bureau Veritas.

Loodame samuti, et meie poolt eelmisel aastal esitatud ettepanekud advokatuuriseaduse kohendamiseks ei jää kalevi alla ja saame liikuda edasi oma organisatsiooni moderniseerimise programmiga enne juhatuse volituste lõppemist.

Kui me eelmisel aastal läbi viidud küsitluse najal veendusime, et professionaalsed menetlusosalised hindavad advokatuuri koostööpartnerina üsna kõrgelt, siis tundsi sellel aastal huvi, et mida arvavad või teavad kodanikud advokatuurist? Nagu näha, siis pisut üle poole vastanutest usaldab advokatuuri, 16% ei usalda ja ligi kolmandikul puudub arvamus.

Tulemuste saldo põhjal võiks öelda, et usalduse-mitteusalduse skaalal järgneme institutsioonide pingereas kohtutele. Samas on advokatuuri puhul kõige rohkem neid, kes ei oska meie puhul midagi arvata. On ka loomulik, et institutsioonid, kes on pidevalt pildil, koguvad rohkem hinnanguid ja advokatuuri tegemisi teatakse vähem. Peame töötama kindlasti selle nimel, et usaldust oleks rohkem ja advokatuuri nähtavus ühiskonnas parem.

Mõni sõna veel eksamikorrast. Nagu näha, siis eksami sooritanute protsent ületab meil oluliselt mittesooritanute protsenti. Oleme lisanud seaduse muutmise paketti ettepaneku, et kaotada ära eksami sooritamiste arvu ajalised ja korralised piirangud.

Eksamiküsimuste mitmeti mõistetavuse suhtes on aeg-ajalt ikka veel kaebusi, kuigi käivitusraskused paistavad olevat taandunud ning kaebuste arv langenud.

Juhatus on oma istungitel vestelnud kõikide kolleegidega, kes eksami edukalt läbinud. Eksamikorralduse süsteemiga rahulolu on ootuspäraselt tihedas seoses testi sooritamise või mittesooritamisega. Jätkame pingutusi, et süsteemi usaldusväärsus leiaks lõplikult kinnitust.

Minu hinnangul vastavad arengud advokatuuris meie arengukavas toodud eesmärkidele. Peame pidevalt püüdlema selles suunas, et piiratud ressursi tingimustes võimalikult efektiivselt järgida meie missiooni, milleks on advokaatide kutsealaste õiguste kaitse ja õigusteenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse korraldamine.

Praeguse juhatuse ametiaeg kestab veel alla aasta ning järelejäänud ajaga püüame viia eelkõige lõpule juba alustatud tegevusi ja algatusi. Tahaks väga loota, et jõuame veel tegeleda meie sise- ja väliskommunikatsiooni parandamise küsimustega ning abistada piisavalt meie vabatahtlikke komisjone nende tegevustes.

Enne veel, kui ma oma ettekande lõpetan, soovin tänada kõiki kolleege, kes on advokaadi ameti ühiskonnas nähtavana hoidnud ning oma õiguslikke seisukohti inimestega jaganud.

Eriti on silma jäänud arvamused kolleegidelt advokaadibüroodest Sorainen, Glikman Alvin ja Partnerid, Raidla Lejins Norcous, Tark Grunte Sutkiene, Hedman, Glimstedt, Rask, Aivar Pilv ja paljud teised.

Eraldi sooviks ka tänada kolleeg Helen Häält Advokaadibüroost Concordia, kelle artiklid Lastekaitse Liidu ajakirjas „Märka Last“ on leidnud endale kindla lugejaskonna.

Head kolleegid!

Vabakutseliste juristide organisatsioonina on meie missiooniks tagada kõrgete eetiliste väärtuste järgimine, advokaadikutse hea maine ja kvaliteetse õigusteenuse mõistlik kättesaadavus.

Ma väga loodan, et advokatuurist ei lahkuta kunagi jäädavalt, säilitatakse sidemed ja minnakse vaid selleks, et mõne aja pärast kogemuste võrra rikkamana naasta.

Ajapuudus ei võimalda kahjuks lugeda üles kõikide meie komisjonide töid ja tegemisi, mida on olnud tõesti palju. Suur tänu teile kõigile! Tahan sellel aastal eraldi esile tõsta eetika- ja metoodikakomisjoni tegemisi Martin Tamme eestvõtmisel ning äriõiguse komisjoni tegemisi Karin Madissoni juhtimisel.

Lõpetuseks tänan hea koostöö eest meie koostööpartnereid ministeeriumist, kohtusüsteemist, prokuratuurist ja teistest kutsekodadest - oleme aasta jooksul nii mitmedki olulised küsimused suutnud lahendada kiiresti ja tulemuslikult hoolimata ametkondlikest barjääridest.

Tänan teid kõiki tähelepanu eest!